QO‘QON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI ILMIY XABARLARI
(2026-yil 10-son)

PEDAGOGIKA
PEDAGOGY

https://doi.org/10.70728/c.series.ped.v08.i10.083

STEAM TA’LIM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA 6-7 YOSHLI BOLALARNING KREATIV QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-PEDAGOGIK ASOSLARI

Yuldasheva Dilshoda To‘lqinovna
Farg‘ona davlat universiteti
Maktabgacha ta’lim kafedrasi o‘qituvchisi (phd)
Kuziboyeva Zilolaxon Baxodirovna
Farg‘ona davlat universiteti magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada maktabgacha 6-7 yoshdagi bolalarda kreativlikni rivojlantirishning nazariy-pedagogik asoslari, kreativlik tushunchasining mazmun-mohiyati va uning tarkibiy komponentlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Kreativlikni rivojlantirishga doir psixologik va pedagogik yondashuvlar J. Guilford, E. Torrance, T. Amabile va L.S. Vigotskiy kabi olimlarning ilmiy qarashlari asosida yoritilgan. Shuningdek, maktabgacha ta’lim jarayonida bolalarning divergent tafakkuri, mustaqil fikrlashi, tasavvuri va ijodiy faolligini rivojlantirish imkoniyatlari ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: maktabgacha ta’lim, tayyorlov guruhi, kreativlik, ijodiy tafakkur, divergent tafakkur, STEAM texnologiyalari, integratsion yondashuv, innovatsion ta’lim, muammoli vaziyat, pedagogik shart-sharoit.

Аннотация.В статье анализируются теоретико-педагогические основы развития креативности у детей подготовительной группы дошкольного возраста, сущность понятия креативности и её структурные компоненты. Рассматриваются психологические и педагогические подходы к развитию креативности на основе научных взглядов Дж. Гилфорда, Э. Торренса, Т. Амабайл и Л.С. Выготского. Особое внимание уделяется развитию дивергентного мышления, самостоятельности, воображения и творческой активности детей. Анализируются отдельные ограничения традиционных методов обучения, вопросы методической подготовки педагогов и создания образовательной среды, поддерживающей творческий поиск детей.

Ключевые слова: дошкольное образование, подготовительная группа, креативность, творческое мышление, дивергентное мышление, STEAM-технологии, интегративный подход, инновационное обучение, проблемная ситуация, педагогические условия.

Abstract. This article examines the theoretical and pedagogical foundations of creativity development among children in preschool preparatory groups, including the meaning of creativity and its principal components. Psychological and educational approaches are discussed through the scholarly perspectives of J. Guilford, E. Torrance, T. Amabile, and L. S. Vygotsky. Particular attention is given to divergent thinking, independent reasoning, imagination, and creative engagement. The article also considers limitations of predominantly reproductive teaching practices, teachers’ methodological preparedness, and the need for an educational environment that supports children’s creative exploration.

Keywords: preschool education, preparatory group, creativity, creative thinking, divergent thinking, STEAM technologies, integrative approach, innovative education, problem-based learning, pedagogical conditions.

KIRISH. Bugungi kunda innovatsion rivojlanish jarayonlarining jadallashuvi, axborot oqimining ortishi va shaxsning mustaqil qaror qabul qilishiga bo‘lgan ehtiyojning kuchayishi ta’lim tizimida kreativ fikrlashni rivojlantirish masalasini dolzarb ilmiy-pedagogik muammolardan biriga aylantirmoqda. Ayniqsa, maktabgacha ta’lim bosqichida bolalarning bilishga bo‘lgan qiziqishi, tasavvuri, ijodiy faolligi va mustaqil fikrlashini qo‘llab-quvvatlash ularning keyingi ta’lim faoliyatiga tayyorgarligini ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

O‘zbekiston Respublikasida maktabgacha ta’lim tizimini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi PQ-4312-son qarori bilan tasdiqlangan “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”da maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish, shuningdek, ilg‘or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini ta’lim jarayoniga joriy etish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan [1]. Mazkur vazifalar maktabgacha ta’lim mazmunini takomillashtirish, bolalarning individual imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarish va ijodiy salohiyatini rivojlantirishga yo‘naltirilgan metodik yondashuvlarni ishlab chiqishni taqozo etadi.

Maktabgacha 6-7 yoshdagi bolalar rivojlanishining o‘ziga xos jihati shundaki, ushbu davrda tasavvur, nutq, tafakkur, kuzatuvchanlik, muammoli vaziyatlarga munosabat bildirish va ijtimoiy hamkorlik ko‘nikmalari izchil rivojlanadi. Bolalar predmetlar va hodisalar o‘rtasidagi bog‘liqliklarni aniqlashga, o‘z g‘oyalarini ifodalashga, o‘yin syujetlarini mustaqil yaratishga hamda turli materiallardan yangi buyumlar yasashga intiladilar. Mazkur tabiiy faollikni pedagogik jihatdan to‘g‘ri yo‘naltirish kreativlikni rivojlantirishning muhim sharti hisoblanadi.

Kreativlik tushunchasi ilmiy adabiyotlarda yangi va original g‘oyalarni yaratish, muammolarga noodatiy yechim topish hamda mavjud bilimlarni yangi vaziyatlarda qo‘llash qobiliyati sifatida talqin qilinadi. J. Guilford kreativlikni divergent tafakkur bilan bog‘lab,

muammoga nisbatan bir nechta muqobil yechimlarni ishlab chiqish imkoniyatiga e’tibor qaratadi [2]. E. Torrance esa ijodiy fikrlashni muammolarni aniqlash, farazlarni ilgari surish, ularni tekshirish va natijalarni takomillashtirish jarayoni sifatida izohlaydi [3]. T. Amabile qarashlarida kreativlik sohaviy bilimlar, kreativ fikrlash ko‘nikmalari va ichki motivatsiyaning o‘zaro ta’siri natijasida yuzaga keladi [4].

L.S. Vigotskiyning tasavvur va ijodkorlik haqidagi qarashlari ham maktabgacha yoshdagi bolalar kreativligini tushunishda muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Olim ijodiy tasavvurning shakllanishini bolaning avvalgi tajribasi, ijtimoiy muhiti va faoliyati bilan bog‘laydi [5]. Demak, kreativlikni rivojlantirish bolaning tabiiy qiziqishini qo‘llab-quvvatlash, unga mustaqil tajriba o‘tkazish imkonini berish va ijodiy faoliyat uchun qulay sharoit yaratish bilan uzviy bog‘liq.

Shu bilan birga, maktabgacha ta’lim amaliyotida tayyor namunalarni takrorlashga asoslangan mashg‘ulotlarning ustunligi, bolalarning mustaqil izlanishlari uchun imkoniyatlarning cheklanishi va ayrim pedagoglarning innovatsion metodlardan foydalanish bo‘yicha metodik tayyorgarligini yanada rivojlantirish zarurati kreativlikni shakllantirish metodikasini takomillashtirish masalasini kun tartibiga qo‘yadi.

Mazkur muammoni hal etishda STEAM texnologiyalaridan foydalanish alohida ahamiyatga ega. STEAM yondashuvi fan, texnologiya, muhandislik, san’at va matematikani o‘zaro integratsiyalashgan holda o‘rganishni nazarda tutadi. Ushbu yondashuv doirasida bolalar muammolarni amaliy hal qilish, modellar yaratish, materiallarni sinash, natijalarni kuzatish va o‘z faoliyatini takomillashtirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

TADQIQOT METODOLOGIYASI (METHODS)

Tadqiqot metodologiyasi kreativlikni shaxsning motivatsion, kognitiv va faoliyatga oid jihatlari o‘zaro bog‘langan integrativ sifat sifatida ko‘rib chiqishga asoslanadi. Shuningdek, bolani ta’lim-tarbiya jarayonining faol ishtirokchisi sifatida e’tirof etuvchi shaxsga yo‘naltirilgan va faoliyatga asoslangan yondashuvlardan foydalanildi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

Ilmiy adabiyotlarni nazariy tahlil qilish. J. Guilford, E. Torrance, T. Amabile va L.S. Vigotskiyning kreativlik, divergent tafakkur, ichki motivatsiya va tasavvurga doir qarashlari o‘rganildi. Ushbu tahlil kreativlikning mazmuni va tarkibiy xususiyatlarini aniqlashtirishga xizmat qildi.

Qiyosiy tahlil. Kreativlikni intellektual rivojlanish bilan bog‘lovchi yondashuvlar hamda kreativlikning motivatsion, ijtimoiy va faoliyatga oid omillariga urg‘u beruvchi qarashlar qiyoslandi. Natijada kreativlikni faqat intellekt darajasi bilan izohlash yetarli emasligi, uning shakllanishida ta’lim muhiti va amaliy tajriba ham muhim o‘rin tutishi asoslandi.

Tizimli tahlil. Kreativlikning motivatsion, kognitiv va faoliyatli komponentlari o‘zaro bog‘liq tizim sifatida ko‘rib chiqildi. Bu yondashuv ijodiy faoliyatni tashkil etishda qiziqish,

bilim, tasavvur, mustaqil qaror qabul qilish va amaliy natija o‘rtasidagi aloqalarni ochib berishga imkon yaratdi.

Normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish. O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida belgilangan ustuvor yo‘nalishlar o‘rganildi. Ularning kreativlikni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlar bilan o‘zaro aloqasi tahlil qilindi [1].

Pedagogik modellashtirish. Nazariy tahlil natijalariga tayangan holda tayyorlov guruhi bolalarida kreativlikni rivojlantirishga yo‘naltirilgan pedagogik shart-sharoitlar va STEAM asosidagi faoliyatlarni tashkil etishning konseptual modeli ishlab chiqildi.

Tahlil jarayonida kreativlik quyidagi uchta o‘zaro bog‘liq komponent asosida ko‘rib chiqildi:

Motivatsion komponent - bolaning yangilikka qiziqishi, savol berishga intilishi, ijodiy faoliyatda ishtirok etish istagi va tashabbuskorligi.

Kognitiv komponent - tasavvur, kuzatuvchanlik, divergent fikrlash, muammoga turli nuqtai nazardan yondashish va muqobil yechimlarni ishlab chiqish qobiliyati.

Faoliyatli komponent - ilgari surilgan g‘oyalarni amaliyotda sinash, modellar va buyumlar yaratish, tajriba natijalarini kuzatish hamda dastlabki yechimni takomillashtirish qobiliyati.

NATIJALAR (RESULTS)

Ilmiy adabiyotlar va normativ-huquqiy hujjatlar tahlili maktabgacha 6-7 yoshdagi bolalar kreativlikni rivojlantirish masalasining bir nechta muhim jihatlarini aniqlash imkonini berdi.

Tahlil natijalariga ko‘ra, kreativlikni yangi mahsulot yaratish bilan cheklab qo‘yish to‘g‘ri emas. Maktabgacha yoshdagi bola uchun kreativlik mavjud materiallarni yangicha birlashtirish, o‘yin syujetini mustaqil ishlab chiqish, muammoga muqobil yechim taklif qilish va o‘z fikrini turli vositalar yordamida ifodalashda ham namoyon bo‘ladi.

J. Guilford kreativlikni divergent tafakkur bilan bog‘lab, fikrlash ravonligi, moslashuvchanligi va originalligini alohida ta’kidlaydi [2]. E. Torrance esa muammoni sezish, farazlar ishlab chiqish va yechimlarni takomillashtirish jarayoniga e’tibor qaratadi [3]. Ushbu yondashuvlarni maktabgacha ta’lim sharoitida qo‘llash bolalarning nafaqat yakuniy ijodiy mahsulotini, balki g‘oya izlash va yechim ishlab chiqish jarayonini ham kuzatish zarurligini ko‘rsatadi.

Kreativlikning asosiy ko‘rsatkichlari sifatida quyidagilarni ajratish mumkin:

1. Fikrlash ravonligi - muayyan topshiriq bo‘yicha bir nechta g‘oya yoki yechim taklif qilish.

2. Fikrlash moslashuvchanligi - muammoni turli usullar bilan hal etish va yangi sharoitga moslashish.

3. Originallik - odatiy yechimlardan farq qiluvchi g‘oyalarni ilgari surish.

4. Batafsillik va takomillashtirish - g‘oyani rivojlantirish, unga qo‘shimcha elementlar kiritish va amaliy ko‘rinish berish.

5. Mustaqillik va tashabbuskorlik - faoliyatni boshlash, tanlov qilish va o‘z yechimini izohlashga intilish.

Mazkur ko‘rsatkichlar maktabgacha yoshdagi bolalarni baholashda yosh xususiyatlari, individual imkoniyatlar va topshiriqning murakkabligi bilan birgalikda hisobga olinishi lozim.

Nazariy tahlil kreativlikning rivojlanishi bolaning shaxsiy xususiyatlari bilan bir qatorda, pedagogik muhit va ta’limni tashkil etish usullariga ham bog‘liqligini ko‘rsatadi. L.S. Vigotskiyning qarashlariga muvofiq, tasavvur bolaning tajribasi va ijtimoiy muhit bilan o‘zaro aloqada rivojlanadi [5]. T. Amabile nazariyasida esa ichki motivatsiya kreativ faoliyatning muhim omili sifatida talqin qilinadi [4].

STEAM yondashuvi turli bilim sohalarini yagona amaliy vazifa atrofida birlashtirishga asoslanadi. Maktabgacha ta’limda ushbu yondashuv bolalarning kuzatish, taqqoslash, qurish, sinash, tasvirlash va o‘z faoliyati natijalarini tushuntirish imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin.

STEAM asosidagi topshiriqlarning metodik imkoniyatlari quyidagilarda namoyon bo‘ladi:

- bolalarni amaliy muammoni mustaqil tushunishga undash;
- g‘oyalarni sinash va muqobil variantlarni taqqoslashga imkon berish;
- nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog‘lash;
- bir topshiriq doirasida bir nechta rivojlanish sohasini birlashtirish;
- bolaning yakuniy natijadan tashqari, izlanish jarayoniga ham e’tibor qaratish.

Shu bilan birga, STEAM texnologiyalaridan foydalanish o‘z-o‘zidan kreativlikni kafolatlamaydi. Uning pedagogik samarasi topshiriqning yoshga mosligi, bolaning faol ishtiroki, tarbiyachining yo‘naltiruvchi yordami va mustaqil yechim topish uchun berilgan imkoniyatlarga bog‘liq.

NATIJALAR MUHOKAMASI (DISCUSSION)

Tadqiqot doirasida o‘rganilgan ilmiy qarashlar kreativlikni rivojlantirish masalasiga bir tomonlama yondashish mumkin emasligini ko‘rsatadi. J. Guilford kreativlikning tafakkur bilan bog‘liq xususiyatlariga, E. Torrance ijodiy fikrlash jarayoniga, T. Amabile ichki motivatsiya va sohaga oid bilimlarning o‘zaro ta’siriga, L.S. Vigotskiy esa tasavvur, tajriba va ijtimoiy muhitning ahamiyatiga e’tibor qaratadi [2–5]. Ushbu qarashlarni umumlashtirish maktabgacha ta’limda kreativlikni rivojlantirish uchun bilim, motivatsiya, amaliy faoliyat va ijtimoiy hamkorlikni birgalikda tashkil etish lozimligini ko‘rsatadi.

Kreativlikni rivojlantirishda divergent tafakkur muhim o‘rin egallaydi. An’anaviy reproduktiv topshiriqlarda bola ko‘pincha berilgan namunani takrorlaydi yoki oldindan belgilangan javobni topishga intiladi. Bunday topshiriqlar ayrim bilim va ko‘nikmalarni egallash uchun foydali bo‘lsa-da, ular muqobil yechimlar ishlab chiqish imkoniyatini har doim

ham yetarli darajada ta’minlamaydi. Shu sababli ta’lim jarayonida reproduktiv mashqlarni ochiq yakunli, muammoli va ijodiy topshiriqlar bilan uyg‘unlashtirish maqsadga muvofiq.

STEAM texnologiyalarining muhim jihati shundaki, ular kreativlikni alohida mashg‘ulot bilan cheklamay, turli rivojlanish sohalarini birlashtirishga imkon beradi. Resnickning ijodiy o‘rganish haqidagi yondashuvida ham amaliy yaratish, tajriba qilish, o‘zaro hamkorlik va qiziqish asosidagi faoliyatning ahamiyati ta’kidlanadi [6]. Maktabgacha ta’lim sharoitida bu tamoyillarni bolalarning yosh xususiyatlariga moslashtirib, sodda konstruktiv topshiriqlar, o‘yinli tajribalar va kichik loyihalar orqali amalga oshirish mumkin.

Shuningdek, kreativlikni rivojlantirish jarayonida tarbiyachining metodik tayyorgarligi muhim ahamiyatga ega. Tarbiyachi bolaning g‘oyasini darhol to‘g‘ri yoki noto‘g‘ri deb baholash o‘rniga, “Buni yana qanday usulda bajarish mumkin?”, “Nima uchun shunday deb o‘ylaysan?” yoki “Boshqa materialdan foydalansak, natija qanday o‘zgaradi?” kabi savollar yordamida uning fikrlashini rag‘batlantirishi lozim.

Kreativ faoliyatni baholashda faqat tayyor mahsulotning estetik ko‘rinishi yoki texnik jihatdan mukammalligiga e’tibor qaratish yetarli emas. Bolaning nechta g‘oya taklif qilgani, vazifaga qanday yondashgani, o‘z yechimini qanday o‘zgartirgani, yordamdan qanday foydalangani va faoliyatini qay darajada izohlay olgani ham hisobga olinishi kerak. Shu bilan birga, bolalar o‘rtasidagi individual farqlarni e’tiborga olish va kreativlikni yagona qolip asosida baholamaslik zarur.

XULOSA (CONCLUSION)

Maktabgacha 6-7 yoshdagi bolalar kreativlikni rivojlantirish zamonaviy maktabgacha ta’limning muhim nazariy va amaliy yo‘nalishlaridan biridir. Ilmiy adabiyotlar tahlili kreativlikni faqat yangi mahsulot yaratish qobiliyati sifatida emas, balki mustaqil fikrlash, muqobil yechimlarni izlash, tasavvur, moslashuvchanlik, tashabbuskorlik va o‘z faoliyatini takomillashtirishni qamrab oluvchi integrativ sifat sifatida ko‘rib chiqish zarurligini ko‘rsatdi.

STEAM texnologiyalari fan, texnologiya, muhandislik, san’at va matematikani integratsiyalash orqali bolalarning bilimlarini amaliy faoliyatda qo‘llashiga, muqobil yechimlar izlashiga va o‘z g‘oyalarini namoyon etishiga imkon beruvchi istiqbolli yondashuv hisoblanadi. Biroq uning samaradorligi pedagogik maqsadlarning aniqligi, yoshga mos topshiriqlar, rivojlantiruvchi muhit va tarbiyachining metodik mahorati bilan belgilanadi.

Umuman olganda, maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativlikni rivojlantirish innovatsion va integratsion yondashuvlarni maqsadli qo‘llash, pedagogik muhitni takomillashtirish hamda bolalarning tabiiy qiziquvchanligini qo‘llab-quvvatlashni talab etadi. Mazkur yo‘nalishdagi keyingi empirik tadqiqotlar STEAM texnologiyalarining kreativlik ko‘rsatkichlariga ta’sirini aniqlashtirish va metodik tavsiyalarni amaliy jihatdan asoslash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-maydagi PQ-4312-son qarori. *O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida*. Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. URL: https://lex.uz/docs/-4327235

2. Guilford J. P. Creativity // *American Psychologist*. 1950. Vol. 5, No. 9. P. 444–454.

3. Torrance E. P. *The Torrance Tests of Creative Thinking: Norms-Technical Manual*. Bensenville, IL: Scholastic Testing Service, 1974.

4. Amabile T. M. *Creativity in Context*. Boulder, CO: Westview Press, 1996.

5. Vygotsky L. S. *Imagination and Creativity in Childhood*. Journal of Russian and East European Psychology, 2004. Vol. 42, No. 1. P. 7–97.

6. Resnick M. *Lifelong Kindergarten: Cultivating Creativity through Projects, Passion, Peers, and Play*. Cambridge, MA: MIT Press, 2017.

7. Osborn A. F. *Applied Imagination: Principles and Procedures of Creative Thinking*. New York: Charles Scribner’s Sons, 1953.

8. Robinson K. *Out of Our Minds: Learning to Be Creative*. 2nd ed. Chichester: Capstone, 2011.

9. Piaget J. *Play, Dreams and Imitation in Childhood*. New York: W. W. Norton & Company, 1962.

10. Rogers C. R. *On Becoming a Person: A Therapist’s View of Psychotherapy*. Boston: Houghton Mifflin, 1961.

11. Craft A. *Creativity in Schools: Tensions and Dilemmas*. London: Routledge, 2005.

12. Beghetto R. A., Kaufman J. C. Toward a Broader Conception of Creativity: A Case for “Big-C” and “Little-c” Creativity // *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*. 2007. Vol. 1, No. 2. P. 73–79.

13. Yakman G. *STEAM Education: An Overview of Creating a Model of Integrative Education*. Proceedings of the Pupils’ Attitudes Toward Technology (PATT-19) Conference. Salt Lake City, Utah, 2008. Bibliografik ma’lumotlarni asl konferensiya materiallari bilan tekshirish tavsiya etiladi.

14. Guilford J. P. *The Nature of Human Intelligence*. New York: McGraw-Hill, 1967.

15. Amabile T. M. A Model of Creativity and Innovation in Organizations // *Research in Organizational Behavior*. 1988. Vol. 10. P. 123–167.

16. Torrance E. P. *The Search for Satori and Creativity*. - Buffalo, NY: Creative Education Foundation, 1979.

17. Sawyer R. K. *Explaining Creativity: The Science of Human Innovation*. - 2nd ed. - New York: Oxford University Press, 2012.